

FOTOGRAFIA

Zbiory fotograficzne Muzeum Historycznego m. Krakowa liczą ponad 25.000 odbitek i negatywów z okresu od około 1840 r. do czasów współczesnych. Fotografie o tematyce żydowskiej stanowią bardzo niewielką część tych zbiorów — zaledwie 250 sztuk. Najstarsze pochodzą z lat 70. XIX w., a najmłodsze z okresu 1950—1960 r. Wśród tych fotografii można wyodrębnić kilka grup tematycznych:

- I. Widoki: architektura (synagogi, cmentarze, obiekty użyteczności publicznej), ulice krakowskiego Kazimierza, sceny rodzajowe
- II. Typy żydowskie
- III. Osobistości
- IV. Sport
- V. Uroczystości
- VI. Martyrologia Żydów 1939—45

Fotografie te dotyczą głównie krakowskich Żydów i żydowskiej dzielnicy Krakowa — Kazimierza.

W niniejszym opracowaniu przedstawiam skrócone opisy katalogowe poszczególnych fotografii, poprzedzone notkami historycznymi dotyczącymi przedstawionych na tych fotografiach obiektów lub zagadnień.

I. WIDOKI

1. ARCHITEKTURA KRAKOWSKIEGO KAZIMIERZA

Oto obraz i nastrój żydowskiej dzielnicy na Kazimierzu końca lat 30. XX w., naszkicowany zwięźle przez Karola Estreichera w „Przewodniku dla zwiedzających miasto i okolice: „Kazimierz jest dzisiaj przykładem typowego ghetta handlowego. Składy i sklepy gnieźdzą się ciasno jedno koło drugich, kamienice są stare i źle utrzymane. Ludność żydowska mieszkająca tutaj jest przeważnie uboga. Zamożniejsi są kupcami, ubożsi pośrednikami lub drobnymi handlarzami, najubożsi trudnią się rzemiosłem lub sprzedają starzyzny. Pod wieczór w dni świąteczne Kazimierz cichnie i uspokaja się. Po ulicach chodzą Żydzi ubrani w długie chataty, w czapkach obszytych lisim futrem, z okien domów biją światła żarzących się świec. Modlącą się ludnością wypełniają się bożnice: Stara Synagoga, Remuh, Wysoka i inne. Miasto żydowskie tworzy dziwny nie pozbawiony uroku obraz...”¹

STARA BOŻNICA, UL. SZEROKA 24

Zbudowana w drugiej połowie XV w., kilkakrotnie przebudowywana, między innymi w roku 1888, 1913, 1923. W czasie II wojny światowej została ograbiona

i częściowo zburzona. W latach 1955—57, dokonano generalnego remontu i rekonstrukcji budynku wg projektu architekta dr Józefa Jamroza i mgr inż. Józefa Płaka. Projekt przewidywał przywrócenie bożnicy formy gotycko-renesansowej przy pozostawieniu stylowych nawarstwień późniejszych epok. Kolejne przeróbki budynku widoczne są na fotografiach z końca XIX i XX w. W 1958 r. Żydowska Kongregacja Wyznaniowa przekazała Starą Bożnicę Muzeum Historycznemu m. Krakowa, a w 1961 r. została otwarta stała ekspozycja poświęcona dziejom i kulturze Żydów Krakowskich.

Fotografie:

— Stara Bożnica: widok na ścianę północną z przylegającym do ściany zachodniej budynkiem, gdzie mieścił się zarząd kahału (w latach osiemdziesiątych XIX w. budynek został rozebrany, a zarząd przeniesiony na ul. Skawińską). Autor Ignacy Krieger, fot. ok. 1870 r.

— Widok na elewację północną Starej Bożnicy, po przebudowie w 1888 r. Zmieniono wówczas kształty dachów, dwa wejścia do modlitewni kobiet otrzymały neogotyckie portale. Autor Ignacy Krieger, fot. ok. 1900 r.

— Widok na okna sali kobiet (fragment ściany północnej). Autor nieznany, fot. ok. 1930 r.

— Fragment ściany północnej Starej Bożnicy z attyką i szkarpami. Widok z ulicy Szerokiej. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r. w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”

— Widok na zachodni fragment Bożnicy: ganek wsparty na kolumnach. Autor Jerzy Stener, fot. 1936 r.

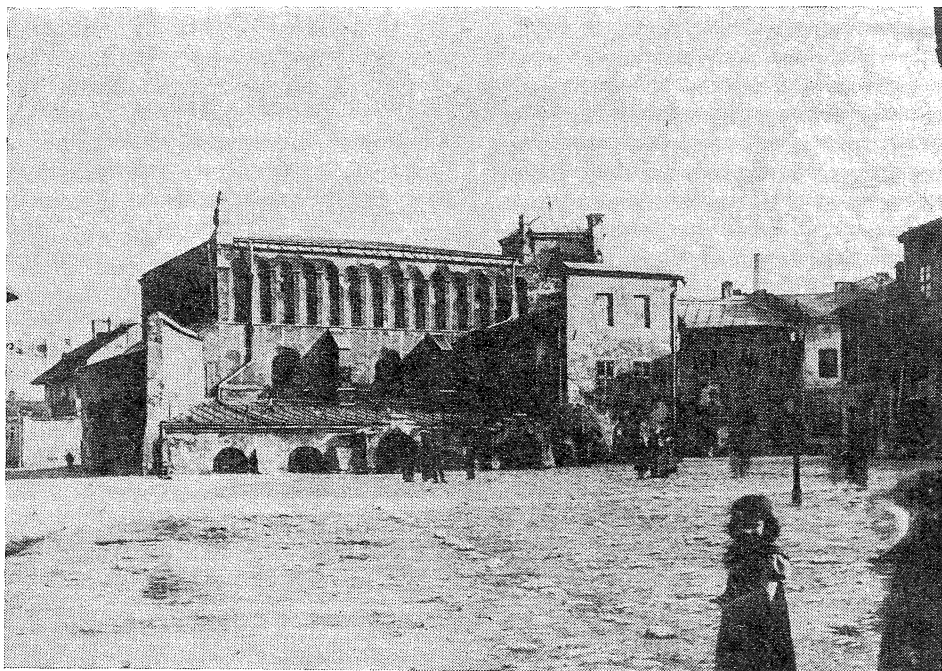
— Widok na szafę ołtarzową, znajdującą się na wschodniej ścianie modlitewni, obramowaną późno-renesansowym kamiennym portalem. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r.

— Widok przedsionka Starej Bożnicy, z sali modlitewnej. Na ścianie sali modlitewnej skarbona, w głębi przedsionka studnia, w której niegdyś była woda źródłana. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r. W: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Fragment sklepienia sali modlitw: zwieńczenia dwóch filarów od których odchodzą promieniście żebrowania. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r. w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Widok na salę modlitw: między dwoma potężnymi kolumnami stoi dwunastokątna bima (almemor), w kształcie klatki z ażurowego kutego ręcznie żelaza z XVI w. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Kotara na szafę ołtarzową (parochet), barokowa o grubo haftowanych srebrem filarach. Nad kotarą przewieszony lambrekin z XVII w. Własność Muzeum

Stara Bożnica. Widok na ścianę północną. Fot. Ignacy Krieger, ok. 1870 r.

— nad Starą Bożnicą.² Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Ruiny Starej Bożnicy zniszczonej w czasie okupacji hitlerowskiej. Autor nieznany, fot. ok. 1945 r. Pięć fotografii.

— Uroczystość przekazania Starej Bożnicy przez Żydowską Kongregację Wyznaniową, Muzeum Historycznemu m. Krakowa. Uroczystości odbyły się w sali modlitw. Wśród zebranych byli między innymi: poseł dr Bolesław Drobner, Prezes Kongregacji wyznania Mojżeszowego — Maciej Jakubowicz, dyrektor Muzeum Historycznego m. Krakowa — doc. dr Jerzy Dobrzycki, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego — dr Adam Bochnak. Autor nieznany, fot. 1958. Dwadzieścia poszczególnych ujęć.

— Otwarcie stałej wystawy w salach Starej Bożnicy. Na otwarciu ekspozycji byli między innymi: poseł dr Bolesław Drobner, prezes krakowskiego oddziału Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Polsce — J. Wiener, dr J. Garlicki z Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektor Muzeum Historycznego m. Krakowa — doc. dr Jerzy Dobrzycki. Autor nieznany, fot. 1961 r.

— Północna ściana Starej Bożnicy. Autor „Studio Małych Form Filmowych” z Łodzi, fot. 1962 r. Dwie fotografie.

— Wnętrze sal wystawowych w Starej Bożnicy. Autor „Studio Małych Form Filmowych” z Łodzi, fot. 1962 r. Pięć fotografii.

BOŻNICA REMU, ULICA SZEROKA 40.

Zbudowana w 1553 r., nosi imię rabina Mojżesza Isserlesa zwanego w skrócie „Remu”. Odbudowana po zniszczeniach wojennych II wojny światowej, w dalszym ciągu służy celom kultowym.

— Widok z ulicy Szerokiej na Bożnicę Remu. Na pierwszym planie dziedziniec wiodący do synagogi i na cmentarz. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Skarbona na jałmużnę mieszcząca się w przedśionku. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Widok głównej sali modlitw. Na środku prostokątna bima. Przy wschodniej ścianie szafa ołtarzowa. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich zabytków Krakowa”.

— Szafa ołtarzowa, obramowana kamiennym portalem ze zdwojonymi pilastrami po bokach. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Widok na dziedziniec i fragment ściany synagogi Remu. Autor Jerzy Stener, fot. ok. 1935 r.

BOŻNICA WYSOKA, ULICA JÓZEFA 38.

Zbudowana pomiędzy 1556 i 1563 rokiem. Sala modlitw znajduje się na pierwszym piętrze — stąd nazwa „wysoka”. Dziś po odremontowaniu ze zniszczeń wojennych, znajdują się w niej Pracownie Konserwacji Zabytków.

— Widok na południową elewację synagogi, podpartą czterema potężnymi szkarpami i przeciętą gzymsem biegnącym nad parterem. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Późnorenesansowa skarbona na jałmużnę. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: *Album Żydowskich Zabytków Krakowa*”.

— Szafa ołtarzowa umieszczona na wschodniej ścianie, przy wejściu do sali modlitewnej, z renesansowym obramieniem i ażurowymi metalowymi drzwiami. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

BOŻNICA IZAAKA, ULICA KUPA 16.

Zbudowana w 1638 r., przez kupca Izaaka Jakubowicza. Zniszczona w czasie II wojny, obecnie remontowana i restaurowana.

— Widok na zachodnią ścianę z dwutraktowymi schodami wiodącymi na galerię dla kobiet. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r. w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Barokowy portal bramy w ścianie południowej, widoczny od ulicy Izaaka. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Fragment wnętrza: szafa ołtarzowa o barokowym portalu. Platforma przed szafą zamknięta ażurową żelazną kratą. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Fragment elewacji zachodniej: widok na schody widące na galerię dla kobiet. Autor Jerzy Stener, fot. ok. 1936 r.

BOŻNICA WOLFA POPPERA, ULICA SZEROKA 16.

Powstała w 1620 r., ufundowana przez kupca Wolfa Poppera. Dziś po generalnym remoncie i adaptacji służy jako Ośrodek Kultury dla młodzieży.

— Portal bramy bożnicy widoczny z ulicy Szerokiej. Autor nieznany, fot. lata 30 — te XX w.

— Widok na fragment ściany południowej z potężnymi szarpami od ulicy Dajwór. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Wschodnia ściana z dwoma wysokimi oknami modlitewni, widoczna od ulicy Dajwór. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

BOŻNICA KUPA, ULICA WARSZAUERA 8.

Zbudowana w XVI w. z funduszu gminy. Na skutek wielokrotnych przebudowań nie zachował się jej pierwotny kształt.

— Widok od ulicy J. Warszawiera. W głębi podwórka resztki kamiennego muru obronnego Kazimierza. Autor nieznany, fot. ok. 1935 w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

BOŻNICA REFORMOWANA, TZW. „TEMPL”, RÓG ULICY MIODOWEJ I ULICY PODBRZEEZIE.

Zbudowana w 1862 roku, staraniem Stowarzyszenia Izraelitów Postępowych. Kilkakrotnie rozbudowywana, jest budowlą o bogatej dekoracji architektonicznej z wieloma elementami neorenesansowymi.

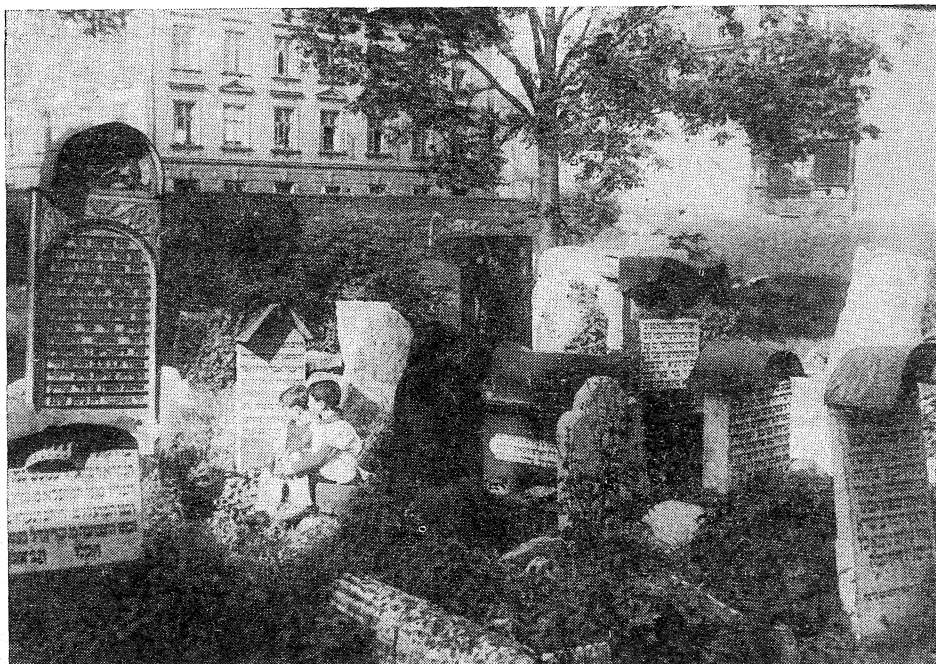
— Widok na frontową (zachodnią) ścianę synagogi. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r.

— Widok na tylną (wschodnią) ścianę synagogi, z charakterystyczną półkolistą absydą. Autor A.F. „Światowid”. fot. ok. 1930 r.

STARY CMENTARZ PRZY BOŻNICY REMU, ULICA SZEROKA.

Założony przez gminę żydowską w 1552 r., czynny do 1800 r. Znajdują się na nim między innymi grobowce: rabina Mojżesza Isserlesa (zwanego Remu), filozofa i wielkiego uczonego żydowskiego oraz groby jego rodziny i innych wybitnych członków gminy żydowskiej w Krakowie. W wyniku badań archeologicznych prowadzonych na przełomie 1959 i 1960 r. na terenie cmentarza, odkryto ponad 700 kamiennych nagrobków. Obecnie trwają tam prace konserwatorskie i inwentaryzacyjne. Fotografie z okresu

Północna część starego cmentarza przy bożnicy Remu, Fot. A.F. „Światowid”, ok. 1930 r.

międzywojennego, znajdujące się w zbiorach Muzeum Historycznego m. Krakowa, są bardzo cennym źródłem dla prac badawczych dotyczących dawnego układu cmentarza, ponieważ nie zachował on się w swej oryginalnej formie. Także nie wszystkie widoczne na zdjęciach nagrobki dotrwały do naszych czasów. Większość fotografii starego cmentarza, dotyczy jednak czasów po II wojnie.

— Widok na północną część cmentarza, z grupą kilkunastu nagrobków: między innymi — po lewej nagrobek rabina Mojżesza Enzelsa (zmarł w 1694 r.), obok wysoki nagrobek Racheli, żony Elizera Aszkenazego. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r. — Sarkofagowy nagrobek rabina Elizera Aszkenazego (1512—1585 r.). Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Widok na cmentarz i zachodnią ścianę bożnicy Remu. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Grupa sarkofagowych nagrobków rodziny Mojżesza Isserles, znajdująca się w sąsiedztwie zachodniej ściany bożnicy Remu. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r.

— Grupa sarkofagowych nagrobków rodziny Mojżesza Isserles. Autor nieznany, fot. ok. 1935 r., w: „Album Żydowskich Zabytków Krakowa”.

— Prace konserwatorskie przy nagrobkach oraz remont muru otaczającego cmentarz. Autor Daniel Zawadzki, fot. 1959 r. Zestaw trzydziestu czterech fotografii.

— Ujęcia poszczególnych nagrobków oraz wybranych fragmentów i detali architektonicznych. Autor nieznany, fot. ok. 1959—1960 r. Zestaw czterdziestu jeden fotografii.

— Ujęcia poszczególnych nagrobków i ich detali, w czasie prac konserwatorskich. Autor Daniel Zawadzki, fot. początek lat sześćdziesiątych. Zestaw dwudziestu siedem fotografii.

— Ujęcia poszczególnych nagrobków. Autor „Studio Małych Form Filmowych” w Łodzi, fot. 1962 r. Zestaw czterech fotografii.

NOWY CMENTARZ ŻYDOWSKI, ULICA MIODOWA 55.

Powstał w 1880 r. Zniszczony w czasie II wojny, w 1957 r. został odrestaurowany i do dzisiaj jest czynnym cmentarzem żydowskim w Krakowie.

— Grupa nagrobków na nowym cmentarzu. Wśród nich nagrobek rodziny Wetsteinów. Autor Ignacy Krieger, fot. ok. 1900 r.

— Ogólny widok cmentarza, alejki i grobowce pokryte śniegiem. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r.

Cmentarze żydowskie usytuowane poza Krakowem

CMENTARZ W WIŚNICZU.

— Widoki ogólne cmentarza, poszczególne nagrobki oraz ujęcie domu pogrzebowego stojącego przy cmentarzu. Autor Andrzej Pollo, fot. lata 60 — te XX w., zestaw trzydziestu siedmiu fotografii.

CMENTARZ W LESKU.

— Widoki ogólne cmentarza, poszczególne nagrobki. Autor Janusz Pagaczewski, fot. lata 60 — te XX w., zestaw dwudziestu siedmiu sztuk.

Domy użyteczności publicznej.

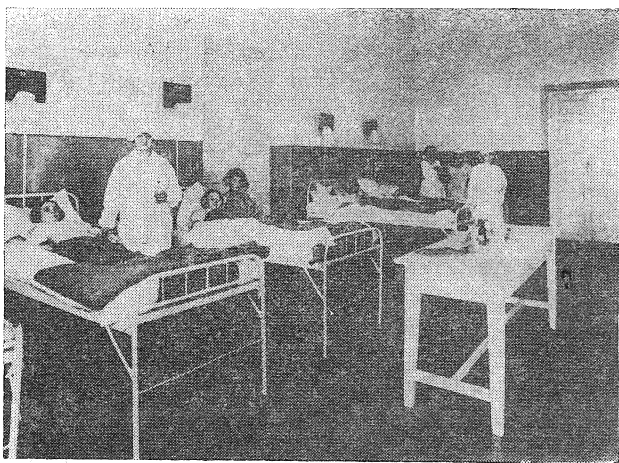
SZPITAL ŻYDOWSKI, ULICA SKAWIŃSKA 4.

W 1822 roku, gmina żydowska kupiła mały domek przy ul. Skawińskiej, gdzie urządzono szpital na dwanaście łóżek. Dopiero w 1863—66 roku zebrano fundusze i wybudowano obszerny gmach który stopniowo rozbudowywano i przerabiano. W 1935 roku znajdowało się w nim sto pięćdziesiąt łóżek, działały też specjalistyczne przychodnie.

— Budynek szpitala żydowskiego przy ul. Skawińskiej. Widok od frontu. Autor Ignacy Krieger, fot. ok. 1900 roku.

— Widok na salę chorych z oddziału kobiecego. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r.

— Widok na nowoczesnie urządzonej kuchnię szpitalną. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r.

Szpital żydowski przy ul. Skawińskiej. Sala oddziału kobiecego, Fot. A.F. „Światowid”, ok. 1930 r.

ŻYDOWSKI DOM AKADEMICKI, ULICA PRZEMYSKA.

Gmach wybudowano w latach 1924—26, według projektu architekta inż. Adolfa Siódma. Architekturę wnętrz projektował inż. Tobiasz Wexner. Nowocześnie wyposażony budynek dawał pomieszczenia dla stu czterdziestu studentów (stan w roku 1935) posiadał piękną salę, reprezentacyjną, bibliotekę, salę gimnastyczną i jadalnię.

— Widok frontowej ściany Żydowskiego Domu Akademickiego. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1928 r.

— Ujęcie dwuosobowego pokoju dla studentów. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1928 r.

— Widok sali reprezentacyjnej z dekoracyjnym stropem. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1928 r.

- Widok jadalni, obszernej jasnej sali z dużą ilością stolików. Autor A.F. „*Światowid*”, fot. 1928 r.
- Widok nowocześnie urządzonej kuchni. Autor A.F. „*Światowid*”, fot. 1928 r.
- Widok łazienki z natryskami dla studentów. Autor A.F. „*Światowid*”, fot. 1928 r.

ZYCIE ULIC KRAKOWSKIEGO KAZIMIERZA

Ulica Bożego Ciała

- Widok na odcinek ulicy między ulicami Meiselsa i Miodową, z charakterystycznym ciągiem żydowskich sklepików mieszczących się w parterach kamienic. Autor nieznany, fot. ok. 1920 r.

Ulica Ciemna

- Widok na wąską uliczkę, ciasno zabudowaną. Przed budynkiem po prawej grupka rozmawiających ludzi. Autor Jerzy Stener, fot. ok. 1936 r.

Ulica Izaaka

- Targ rybny w rozszerzeniu ulicy Izaaka, pomiędzy ulicami Estery i Kupa. Stoją tu kramy i potężne drewniane kadzie na ryby. Nad całością dominuje budynek bożnicy Izaaka. Autor Adam Karaś, fot. ok. 1926 r.

Ulica Józefa

- Widok na kamienicę narożną przy ulicy Józefa 12 i Bożego Ciała. Parter tej klasycystycznej kamienicy służy celom handlowym — znajdują się tu liczne sklepiki żydowskie. Autor nieznany, fot. ok. 1920 r.
- Pasaż domu przy ulicy Józefa 12, w narożniku ulicy Bożego Ciała. Półkoleście zasklepięte przejście łączy podwórkę domu przy ulicy Józefa z sąsiednim

podwórkiem tworząc przejście na ulicę Meiselsa. Widok w stronę kościoła Bożego Ciała — nad dachami kamienic niewyraźny zarys kościelnej wieży. Autor Jerzy Stener, fot. ok. 1936 r.

— Pasaż domu przy ulicy Józefa 12, w narożniku ulicy Bożego Ciała. Widok z podwórka ulicy Meiselsa na podwórkę przy ulicy Józefa. Autor Jerzy Stener, fot. ok. 1936 r.

Ulica Krakowska

— Widok na klasycystyczną kamienicę nr 17 (obecnie nr 13). W parterze szereg licznych sklepików żydowskich, których wejścia obłożone są szyldami i reklamami w języku polskim i żydowskim. Przed sklepami grupki ludzi. Autor Ignacy Krieger, fot. ok. 1900 r.

— Brama wejściowa do restauracji Thorna, która mieściła się w kamienicy nr 13, (dawniej 17). Nad bramą szyld wykonany z ozdobnych liter, w medalionach nazwisko właściciela napisane alfabetem. Autor Stanisław Kolowca, fot. ok. 1920 r.

— Fragment kamienicy nr 9. Znajdowała się tu miodosytnia „*Pod krzyżykiem*”. Autor Stanisław Kolowca, fot. ok. 1920 r.

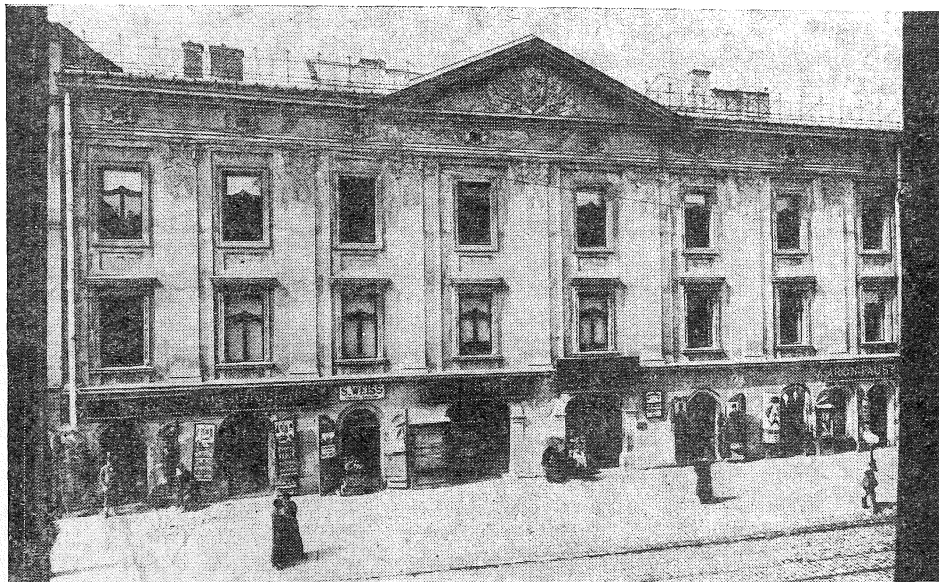
Ulica Rabina Meiselsa

— Widok w kierunku ulicy Krakowskiej. Widoczny nieistniejący dziś piętrowy budynek, gdzie mieścił się skład instrumentów muzycznych. Obecnie jest w tym miejscu zieleniec. Autor A.F. „*Światowid*”, fot. 1935 r.

Plac Nowy

— Widok na północną pierzeję placu. W głębi widoczny fragment budynku narożnego przy ulicy Estery 6, mieszczącego teologiczną szkołę żydowską

Ulica Krakowska. Klasycystyczna kamienica nr 17. (obecnie nr 13) Fot. Ignacy Krieger, ok. 1900 r.

Tandeta przy ul. Szerokiej. Handel przed bożnicą Remu. Fot. A.F. „Światowid” ok. 1935 r.

Talmud Tora, powstała w 1590 roku. Zwracają uwagę postacie Żydów idących chodnikiem, w długich płaszczach i futrzanych czapach na głowach. Autor nieznany, fot. ok. 1920 r.

Ulica Starowiślna

— Skrzyżowanie ulicy Starowiślniej i Dietla. Widok na parter kamienicy narożnej, z charakterystycznymi filarkami przy bramie. Przez ulicę przechodzi grupa mężczyzn w tradycyjnych strojach żydowskich. Autor Adam Karaś, fot. ok. 1930 r.

Ulica Stradom

— Fragment kamienicy nr 13. Zwracają uwagę liczne szyldy i reklamy handlowe. Np: „Józef Kaufman — Sprzedaż waty”, Leon Mückenbrunn — Handel Win”, S.M. Rosenberg — Krawiec męski”. Autor Stanisław Kolowca, fot. ok. 1920 r.

Ulica Szeroka

— Fragment zachodniej części ulicy, widzianej z rogu ulicy Józefa. Po lewej ciągnące się kamieniczki, po prawej zachodnia ściana Starej Bożnicy, z gankiem wspartym na kolumnach. Zwraca uwagę stojący na pierwszym planie stary Żyd, w długim chałacie. Autor Jerzy Stener, fot. ok. 1937 r.

— Widok na północną część ulicy Szerokiej. Pod nr drugim, szesnastowieczna kamienica, niegdyś posiadłość rodziny Jordanów, potem rodziny Landau. Przed kamienicą obszerny placik otoczony wysokim murem, według legendy dawny cmentarz żydowski. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1935 r.

Ulica Wąska

— Widok na ulicę Wąską, u wylotu ulicy Józefa. W głębi fragment budynku szkoły miejskiej. Przez ulicę przechodzi dwóch Żydów w tradycyjnych strojach, trzymających za ręce małego chłopczyka żydowskiego. Autor nieznany, fot. ok. 1930 r.

3. SCENY RODZAJOWE

— Tandeta przy ulicy Szerokiej: handel używaną odzieżą i żywnością przy zachodniej ścianie Starej Bożnicy. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1935 r.

— Tandeta przy ulicy Szerokiej, handel obuwem. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1935 r.

— Tandeta przy ulicy Szerokiej, handel starzyzną. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1935 r.

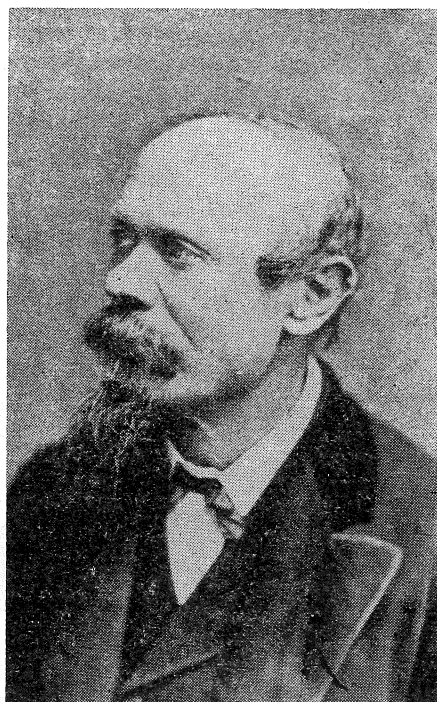
— Tandeta przy ulicy Szerokiej, handel starymi naczyniami. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1935 r.

— Grupa dzieci siedząca na stopniach prowadzących na ganek przy zachodniej ścianie Starej Bożnicy. Autor A.F. „Światowid” fot. ok. 1930 r.

— Planty (przy ulicy św. Gertrudy, obecnie ulica L. Waryńskiego). Na ławce siedzi rodzina żydowska: dziadek z dwoma wnukami i dwiema dziewczynkami. Dziewczynki mają kółka drewniane do zabawy. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1930 r.

— Ubogi tragarz żydowski niosący drewnianą skrzynię na plecach. Ulica Bożego Ciała. Autor A.F. „Światowid”, fot. ok. 1929 r.

Ignacy Krieger (1820—1889). Fotograf krakowski

II. TYPY ŻYDOWSKIE

Najciekawszą grupą fotografii jest zbiór typów żydowskich wykonanych przez fotografa krakowskiego Ignacego Kriegera (1820—1889). Są to negatywy szklane, datowane na lata 70 — te XIX w., w ilości 65 sztuk. Fotografie wykonano w atelier fotograficznym, w większości na tle neutralnym. Pozostałe to: jedna grupa w zaaranżowanym wnętrzu mieszczańskim i druga grupa na ekranu z krajobrazem wiejskim.

Fotografie te można podzielić na cztery grupy, w zależności od tematyki jaką ukazują.

Grupa I: portrety lub ujęcia całych postaci męskich, ukazujących charakterystyczne cechy uznane za żydowskie czyli: wygląd zewnętrzny (cechy rasowe cechy kulturowe i religijnie uwarunkowane męskie cechy fizyczne — zarost twarzy, loki skroniowe: pejsy) oraz tradycyjny ubiór żydowski.

— Portrety: ujęcie w popiersiu, tło neutralne — 22 fotografie.

— Postacie ujęte w całości, wsparte ręką o stół lub krzesło 8 fotografii.

— Postacie siedzące przy stole, ujęte w całości lub do kolan — 12 fotografii.

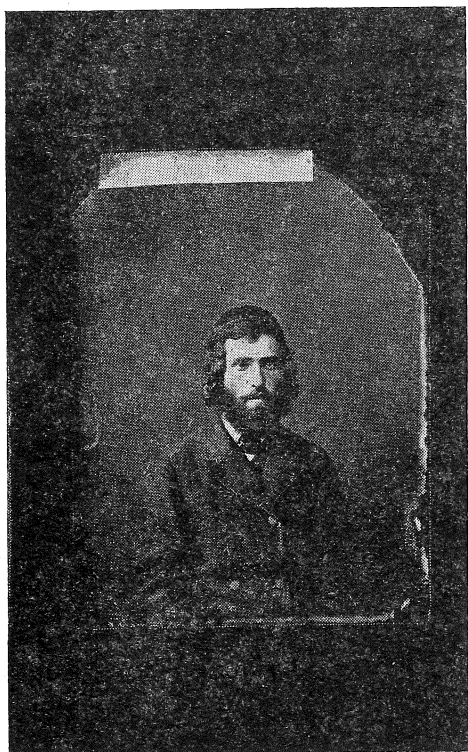
— Postacie siedzące przy stole lub pulpicie, ujęte w całości lub do pasa, czytające książki 8 fotografii.

Grupa II: ujęcia postaci z rekwizytami wskazującymi na źródło utrzymania portretowanych

— Handlujący pasmanterią, w rękę trzyma wstążki i tasiemki. Ujęcie w całości.

— Handlujący starzyzną, ubrany w chałat z liczny-

Portret młodego Żyda z Chrzanowa. Fot. Ignacy Krieger, ok. 1870 r.

Para małżeńska. Fot. Ignacy Krieger, ok. 1870 r.

mi wypchanymi towaram kieszeniami. Ujęcie w całości.

— Handlujący starymi ubraniami, na ramieniu przewieszona używana odzież. Ujęcie w całości.

— Handlujący dewocjonaliami i taną biżuterią, w rękę trzyma łańcuszki i wisiorki. Ujęcie w całości.

— Jałmużnik trzymający skarbonę na datki. Ujęcie w całości, dwie fotografie.

Grupa III: fotografie mężczyzn w zachowaniach religijnych.

— Modlący się Żyd, stojący przed pulpitem z rozłożoną na nim książką. Na głowie i ramionach tałas. Ujęcie w całości.

— Modlący się Żyd, stojący za stołem i czytający księgę. Na ramionach tałas. Ujęcie do pasa.

Grupa IV: postacie kobiet.

— Portret Żydówki siedzącej za stołem, w tradycyjnym czepcu zdobionym sztucznymi kwiatami i kaftanie z aksamitu, wyszywanym szychowym haftem. Ujęcie do pasa.

— Postać Żydówki siedzącej w fotelu. Zwraca uwagę tradycyjny napiersnik, zdobiony haftem, oraz czepiec. Na spódnicy koronkowy fartuch. Ujęcie w całości.

— Postać Żydówki siedzącej w fotelu, z robótką włóczkową w rękach. Ujęcie w całości.

— Postać Żydówki siedzącej na krześle. Zwraca uwagę czepiec z białą koronką i bogata suknia z błyszczącego materiału. Ujęcie w całości.

— Postać Żydówki siedzącej na krześle, w tradycyjnym czepcu i białym fartuchu na bogatej sukni. Ujęcie w całości.

— Postać Żydówki siedzącej na krześle, przy stole. Zwraca uwagę bogaty naczółek na czole, z diade-

mem, częściowo przesłonięty ubraną na głowę chustką. Ujęcie do kolan.

— Para małżeńska: mężczyzna ubrany tradycyjnie, kobieta według mody mieszczańskiej. Tradycyjnym elementem „stroju”, jest tu peruka, ozdobiona sztucznymi kwiatami, noszona przez mężatki zamiast czepca.

III. FOTOGRAFIE OSÓB

1. Chaim Gerszon Fuchs, kupiec krakowski, zmarł w 1917 r., w Holandii. Ujęcie w popiersiu, portret w ramach. Autor nieznany, fot. ok. 1890 r.
2. Scheindl Bine Fuchs, z domu Silberfeld, żona kupca C.G. Fuchsa, zmarła w 1912 r. Ujęcie w popiersiu, portret w ramach. Autor nieznany, fot. ok. 1890 r.
3. Hena Rywa Fuchs, matka kupca C.G. Fuchsa, zmarła w 1895 r. Ujęcie w popiersiu, portret w ramach. Autor nieznany, fot. ok. 1890 r.
4. Menachem ben Zisel Hemlich z Komarna, rabin węgierski. Ujęcie w popiersiu mężczyzny siedzącego za stołem. Autor nieznany (fotografia amatorska), fot. ok. 1930 r.
5. Fabian Himmelblau (1860—1931), antykwariusz, księgarz krakowski, posiadał sklep przy ulicy św. Tomasza (obecnie ulica L. Solskiego). Ujęcie do pasa. Autor nieznany, fot. ok. 1900 r.
6. Józef i Dorota Hirszwicz (z domu Arkind) oraz ich córka Luba (żona Bolesława Drobnera): zbiór

Rabin Beer Meisels (1798—1870), uczestnik powstania styczniowego. Autor nieznany, fot. ok. 1869 r.

fotografii amatorskich z końca XIX i początku XX w., zebranych w albumie rodzinnym.

7. Rodzina Horsteinów z Krakowa, mieszkająca do 1941 roku przy ulicy Mostowej. Członkowie tej rodziny zginęli w czasie II wojny światowej. Zbiór fotografii amatorskich z lat 30 — tych XX w.
8. Markus Jastrow (1829—1903), rabin, brał czynny udział w polskim ruchu wyzwoleniczym przed powstaniem styczniowym. Aresztowany i deportowany z Królestwa w 1862 r., emigrował do Stanów Zjednoczonych, zmarł w Pensylwanii. Ujęcie całej postaci. Autor Karol Beyer z Warszawy, fot. ok. 1861 r.
9. Filip Kazhany, uczestnik powstania styczniowego w 1863 r. Ujęcie całej postaci. Autor nieznany, fot. ok. 1864 r.
10. Ignacy Krieger (1820—1889), fotograf krakowski i jego rodzina. Zbiór fotografii z lat 1860—1880 r. Autor Ignacy Krieger.
11. Adolf Liebeskind, działacz Żydowskiej Organizacji Bojowej w Krakowie. Zginął w czasie II wojny światowej. Zbiór fotografii amatorskich i legitymacyjnych z lat 30 — tych XX w.
12. Dow Beer Meisels, rabin krakowski i warszawski (1798—1870), uczestnik powstania styczniowego 1863 r. Ujęcie całej postaci. Autor nieznany fot. ok. 1869 r.
13. Eliaszk Rakower (1825—1909), działacz gminy żydowskiej w Krakowie. Ujęcie w popiersiu. Autor nieznany, fot. ok. 1900 roku.

IV. SPORT — ŻYDOWSKIE KLUBY SPORTOWE

Klub „Makkabi”, powstał w 1909 roku, założony przez dr Henryka Lesera.

— Zawodniczeki krakowskiego klubu „Makkabi” w hali sportowej w Przemyślu. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1937 r.

— Pływalnia YMCA: zawody pływackie o zimowe mistrzostwo okręgu krakowskiego. Fotografia grupowa zawodników YMCA, „Cracovii” i „Makkabi”. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1937 r.

Klub „Hagibor”, działał w Krakowie w latach 1928 do 1939.

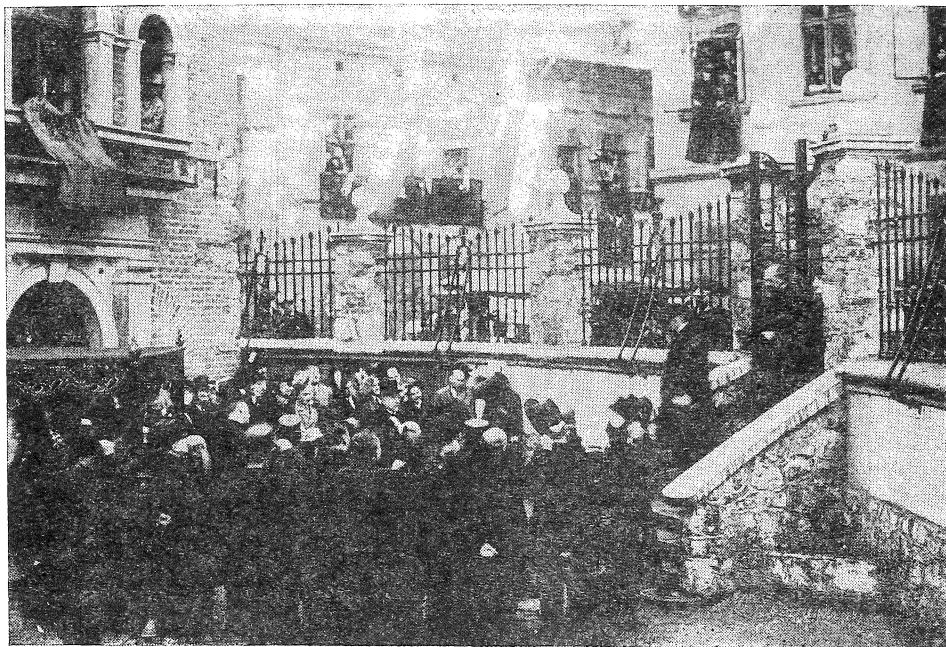
— Drużyna tenisa stołowego Żydowskiego Klubu Sportowego „Hagibor”, która zdobyła tytuł mistrza Krakowa za rok 1396. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1936 r., dwie fotografie.

— Drużyna tenisa stołowego w 1937 r. Autor A.F. „Światowid”. Fot. ok. 1937 r.

V. UROCZYSTOŚCI

— Prezydent Ignacy Mościcki, w czasie wizyty w Krakowie, przyjmowany przez społeczność żydowską. Powitanie prezydenta przed Starą Bożnicą. Zwraca uwagę tradycyjny baldachim, przygotowany na przyjęcie honorowego gościa. Autor A.F. „Światowid”, Fot. 1927 r.

— Uroczystości ku czci malarza żydowskiego, Maurycego Gotlieba (1845—1879), w 50 — tą rocznicę jego śmierci, na cmentarzu przy ulicy Miodowej. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1929 r., zestaw jedenastu fotografii.

Prezydent Ignacy Mościcki w trakcie wizyty w Krakowie, przyjmowany przed Starą Bożnicą. Fot. A.F. „Światowid”, ok. 1927 r.

— Mogiła płk Berka Joselewicza poległego pod Kockiem, w dniu uroczystości pobrania ziemi przeznaczonej na kopiec Józefa Piłsudskiego w Krakowie. Przy mogile delegacja żydowska. Autor A.F. „Światowid”, fot. 1935 r.

VI. OKUPACJA HITLEROWSKA 1939—1945 R.

Zagadnienie to reprezentowane jest przez kilka fotografii pochodzących z tego okresu. Są to niewiel-

kie amatorskie zdjęcia często robione z ukrycia, przez to są złej jakości technicznej, i o słabszej widoczności.

Widok na opustoszałą ulicę Krakowską. Gdzieś tam przemykające sylwetki Żydów, noszących na rękawach opaski z gwiazdą Dawida. Autor nieznany, fot. ok. 1941 r., dwie fotografie.

— Grupa Żydów, z łopatami na ramionach, idąca na roboty. Na rękawach opaski z gwiazdą Dawida. W tle Barbakan. Autor nieznany, fot. ok. 1941 r.

— Transport ciężarówkami ludności żydowskiej. Pro-

Mogiła płk Berka Joselewicza poległego pod Kockiem, w dniu uroczystości pobrania ziemi przeznaczonej na kopiec Józefa Piłsudskiego w Krakowie. Fot. A.F. „Światowid”, ok. 1935 r.

kocim (okolice Obozu Pracy w Prokocimiu). Fotografie robione z okien budynku przy ulicy Karpackiej. Autor Józef Grudziński, fot. ok. 1943 r., zestaw pięciu fotografii.

— Grupa Żydów ustawiona w szeregu, pilnowana przez uzbrojonych żołnierzy niemieckich. W tle drewniane chałupy. Scena prawdopodobnie z obozu w Płaszowie. Autor nieznany, fot. ok. 1943—1944, dwie fotografie.

Oprócz tych oryginalnych odbitek z czasów II wojny, w zbiorach Muzeum są też reprodukcje fotografii z Krakowa i z getta w Warszawie. Reprodukcyjne wykonał w 1959—1960 r., fotograf Daniel Zawadzki.

— Budowa murów i bramy wejściowej getta w Podgórzu, zestaw pięciu fotografii.

— Sceny uliczne: odśnieżanie ulic krakowskich przez Żydów, łapanka na ulicy Szerokiej przy Starej Bożnicy, tramwaj z przedziałem tylko dla Żydów; zestaw pięciu fotografii.

— Likwidacja getta w Podgórzu i przejście ludności żydowskiej do obozu w Płaszowie; zestaw siedmiu fotografii. Getto w Warszawie:

— Przeprowadzka ludności żydowskiej do getta warszawskiego.

— Praca przymusowa Żydów w szwalni na terenie getta.

— Bezdomne dzieci żydowskie.

— Szkoła tajnego nauczania.

— Powstanie w getcie — podpalanie budynków, rozstrzeliwanie ludności żydowskiej.

— Ruiny wysadzonej w 1943 r. synagogi na terenie getta warszawskiego.

P R Z Y P I S Y

¹ Karol Esteicher: Przewodnik dla zwiedzających miasto i okolice. Kraków 1938 r., s. 262.

² W Starej Bożnicy, w pomieszczeniach nad galerią dla kobiet mieściło się „Muzeum żydowskie” gdzie przechowywano tkaniny synagogalne, srebra i archiwalia. Patrz Majer Bałaban: Przewodnik po Żydowskich Zabytkach Krakowa, Kraków 1935, ss. 56—59.

